

มุมมองของนักเรียนคนหนึ่ง: อ่าน คิด(วิเคราะห์และสังเคราะห์) และเขียนอย่างมีวิจารณ์ ญาณ

โดย เกียรติพงศ์ ฤกษ์วันชัย (อดีต นร. โรงเรียนศรีพฤฒา กทม.) w.bpf@comcast.net

ปัญหาของแนวทางการปฏิรูปการศึกษาแบบใหม่ที่กำหนดให้นักเรียนสามารถอ่าน คิด และเขียนอย่างมีวิจารณ์ญาณอยู่ที่เราจะทำอย่างไรให้นักเรียนบรรลุจุดมุ่งหมายนั้น ผมลำดับกระบวนการศึกษาในชื่อเรื่องอย่างตั้งใจ เพราะเชื่อว่าการฝึกให้คนมีวิจารณ์ญาณเริ่มมาจากการอ่าน การคิด (ซึ่งคือการวิเคราะห์และการสังเคราะห์) และสิ้นสุดด้วยการเขียน เรียงความนี้จะเรียงตามลำดับดังกล่าว

ก่อนที่จะไปพูดถึงการอ่าน การคิด และการเขียน ผมขอนิยามความหมายของคำว่า “วิจารณ์ญาณ” ในที่นี้ก่อน คำว่า “วิจารณ์ญาณ” หมายถึง การรับข้อมูล ประมวลข้อมูลนั้นอย่างมีระบบโดยกระบวนการวิเคราะห์ คือการแตกข้อมูลออกมาแล้วทำความเข้าใจกับข้อมูลนั้นๆ เป็นหน่วยย่อยๆ ผู้เรียนควรฝึกคิดห้ก้างหรือสนับสนุนข้อมูลนั้นด้วย หลังจากนั้นผู้เรียนควรมีความสามารถในการเขียนนั่นคือการส่งสาร หรือส่งความคิดออกมาในรูปแบบตัวหนังสือ “ให้บุคคลอื่นๆ” (ไม่ใช่แต่เพียงผู้เรียนเท่านั้น) ได้รับทราบและเข้าใจ

การอ่าน

การเรียนแบบใหม่ควรจะเริ่มที่ฝึกให้นักเรียนเป็นคน “รักการอ่าน” เพราะว่าการอ่านเป็นการนำความรู้เข้าสู่ตัวผู้เรียน ถ้าเราไม่อ่านแล้ว เราก็จะไม่มีข้อมูลให้คิด ข้อมูลที่ได้จากการอ่านจะเป็นหนึ่งในวัตถุดิบของการคิดและการเขียน

ปัญหาคือทำอย่างไรให้นักเรียนเป็นผู้ใฝ่รู้และผู้อ่าน ในฐานะที่เป็นนักเรียนคนหนึ่ง ผมขอเสนอว่าหัวข้อที่จะให้นักเรียนอ่านควรจะเป็นหัวข้อที่ผู้เรียนสนใจ และเป็นหัวข้อที่อยู่ในขอบเขตของหลักสูตรและวิชา คำว่าวิชาในที่นี้ไม่ได้เจาะจงไปแค่วิชาภาษาไทย แต่รวมไปถึงทุกๆ วิชา

ผมได้อ่านหัวข้อหนึ่งในการสัมมนาครั้งนี้ที่ผู้ตั้งกระทู้ประเด็นว่าการอ่าน คิด และวิเคราะห์อย่างมีวิจารณ์ญาณไม่ควรเกิดขึ้นในเฉพาะห้องเรียนภาษาแต่ควรเกิดขึ้นในทุกชั้นเรียนไทย (โดยอ. อรภา ตั้งเสียมวิสัย หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 10 อุบลราชธานี) เห็นด้วยครับว่าอาจารย์ทุกท่านควรร่วมมือกัน อาจารย์วิทยาศาสตร์อาจจะให้นักเรียนทำการทดลองตามหนังสือ – หรือให้นักเรียนคิดการทดลอง

¹ <http://www.sonor2003.com/seminar/question.asp?QID=292>

เอง (แต่อยู่ภายใต้การดูแลของอาจารย์) – แล้วให้นักเรียนสรุปผลการทดลองด้วยตัวเอง (จ.ป.ส. ของการให้ นร. ออกแบบการทดลองเองก็เพื่อป้องกันไม่ให้นร. ไปหาคู่มือต่างๆ มาลอกดูค่าสรุปผลการทดลอง) สำหรับอ. ภาษาไทยในคาบการเรียนวรรณคดีก็ควรให้ นร. “คิด” ไม่ใช่ “จำ” วรรณคดี นั่นคือไม่ควรถามว่า “สมพงษ์มีเงิน กี่บาท” แต่ควรถามว่า “สมพงษ์นำเงินที่ได้มาไปทำประโยชน์อย่างไร แล้วทำไมเค้าเลือกทำแบบนั้น – แล้วถ้าเป็นตัวนักเรียนเอง นร. จะนำเงินนั้นไปทำอะไร ทำไม” คำถามหลักคือ “ทำไม”

สุดท้ายการอ่านไม่เพียงจำกัดวงแค่การ “อ่าน” แต่รวมไปถึงการรับข้อมูลจากหลายที่ไม่ว่าจะเป็นจากทางโทรทัศน์ จากการทดลองดังที่กล่าวไปข้างต้น เพราะว่าจ.ป.ส. ของการอ่านคือการรับข้อมูลเพื่อที่จะนำข้อมูลเป็น วัตถุดิบในการคิดต่อไป

การคิด

การคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นกระบวนการที่ผมคิดว่าสำคัญที่สุด

การคิดแบบมีวิจารณญาณ คือการคิดแบบไม่มีถูก ไม่มีผิดตราบใดที่นักเรียนหาข้อมูลมาสนับสนุนความคิด ของตน ในการเรียนการสอนให้ นร. คิดเป็นอาจารย์ควร (ก) ให้อิสระ นร. ในการคิด และ(ข) ไม่จำกัดวงความคิด ของนร.

(ก) ให้อิสระนักเรียนในการคิด คือการสนับสนุนให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น เพราะว่าจุดสำคัญของการเรียนคือ นักเรียนไม่คิด หรือคิดไม่เป็น วิธีทางแก้ไขก็คือให้ นร. คิดอย่างอิสระ เพราะว่าเมื่อเค้าได้คิดอย่างอิสระแล้ว เค้า จะเริ่มสนุก และเริ่มคิด อย่าไปต่อว่าหรือดูเมื่อนักเรียนไม่ตอบหรือไม่คิด (เพราะว่า นร. ส่วนมากไม่ได้ถูกฝึกให้ คิด) แต่อ. ควรจะตั้งคำถามให้ นร. คิด

(ข) หลังจากที นร. เริ่มคิดแล้วอ. ไม่จำกัดวงความคิดของนร. คือตราบใดที่ นร. คิดได้และมีเหตุผลสนับสนุน ความคิด อ. ไม่ควรจำกัดวงความคิด อ. บางท่านอาจจะสนับสนุนความคิดของนร. ในเบื้องต้นเพื่อให้นร. รู้ว่า เค้าได้เดินมาถูกทาง และให้รู้ว่าความคิดของเค้ามีคนสนใจ

สรุปว่าเราควรเริ่มต้นให้ นร. คิดก่อน โดยไม่คำนึงว่าถูกหรือผิด พอนร. เริ่มสนุกกับการคิดอ. ควรจะเริ่มสอน ให้ นร. หาเหตุผลมาสนับสนุนความคิด (เริ่มจากง่ายไปยาก)

จั่วหัวว่า “คิด (วิเคราะห์และสังเคราะห์)” ก็เพราะความคิดเป็นเรื่องของการวิเคราะห์ “และ” การสังเคราะห์ หรือจะให้ถูกต้องการ สังเคราะห์ วิเคราะห์ และสังเคราะห์ (อีกที) นั่นคือ

(ก) สังเคราะห์ครั้งที่ ๑ - อ่านหรือรับข้อมูลครั้งที่หนึ่งคือการรวบรวมข้อมูล

(ข) วิเคราะห์ - นักเรียนต้องแยกข้อมูลเป็นย่อยๆ เพื่อจะได้ดูทุกจุดทะลุปรุโปร่ง กระบวนการนี้อาจจะใช้เวลามากพอสมควร

(ค) สังเคราะห์ครั้งที่ ๒ - หลังจากนั้นนำความสิ่งที่เรียนรู้จากการคิดมารวมกันเพื่อสร้างทฤษฎีใหม่ ดังนั้นการแยกอย่างเดียวยังไม่พอ แต่ควรมีการคิดสิ่งใหม่ - ไม่ว่าจะเห็นด้วยหรือขัดแย้ง - กับสิ่งที่อ่าน

จริงๆ แล้วกระบวนการคิดเป็นกระบวนการที่เกิดอย่างต่อเนื่อง นั่นคือสังเคราะห์ ๑ - วิเคราะห์ ๑ - สังเคราะห์ครั้งที่ ๒ - วิเคราะห์ ๒ - สังเคราะห์ครั้งที่ ๓ - วิเคราะห์ ๓ - สังเคราะห์ครั้งที่ ๔ ไปเรื่อยๆ ไม่สิ้นสุดเพราะว่าคนเราเกิดมาเพื่อคิด และเมื่อไหร่ก็ตามที่นร. เข้าใจว่ากระบวนการคิดเป็น “กระบวนการต่อเนื่อง” นร.จะไม่ประสบปัญหาการเขียน และนร.จะไม่โพลตามบอร์ดตามที่ต่างๆ ว่า “ทำไมเขียนไม่ได้ ๑๐ หน้าตามที่กำหนดสักที”

การเขียน

การเขียนอย่างมีวิจักษณ์ญาณ เริ่มมาจากการคิดที่ดี (ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น) เพราะว่าเมื่อคิดดีแล้วเรามีโอกาสเขียนได้ดี (ไม่ใช่ ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์) เพราะว่าเค้าสามารถหาข้อมูลมาเขียนได้

อย่างไรก็ตามความคิดที่ดีจะไม่มีผลเลยถ้านร. ขาดทักษะการสื่อสารที่ดี จะมีใครอ่านงานเขียนที่ลำดับความคิดไม่ดี ที่มีที่ผิดเยอะ จุดนี้ควรเป็นหน้าที่ของอ. ภาษาไทยเป็นหลัก อ. ควรเปลี่ยนการตรวจเรียงความแบบ “7/10 หรือ 8/10” ไปเป็นการเขียนแสดงความเห็นของอ. แนะนำแนวทางให้นร. ปรับปรุง ซึ่งจุดด้อย “และจุดเด่น” ของงานเขียนของนร.

ข้อสรุป

ผมเชื่อว่าหลังจากเราสอนให้นักเรียนคิดและสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพเองได้ด้วยตัวเองแล้ว นักเรียนจะฟังพา

ตัวเองมากขึ้น นั่นคือถ้าจะให้ตอบคำถามของอ. สมบูรณ์ แซ่เจ็ง จากวิทยาลัยเทคนิคราชบุรีที่ว่า “เราจะจัดการศึกษาอย่างไร ประเทศไทยจึงจะสามารถขยายขีดความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น²” ผมคงตอบว่า เมื่อ สอนให้นักเรียนอ่าน คิด และเขียนอย่างมีวิจารณญาณเป็นแล้ว นร. ก็เริ่มที่จะเชื่อมั่นในความคิดของตัวเอง ความเชื่อมั่นในตัวเองนี่เองที่จะนำไปสู่การพึ่งพาตนเองครับ

ขอปิดท้ายด้วยเรื่องน่าคิดจากบอร์ดพันทิปครับ เรื่องนี้เขียนโดยคุณ พร ร ณ ศิริ³

...เรื่องเล่าต่อ ต่อกันมา...- - - - -

...เด็กน้อยอนุบาลตาแป๋ว แก้มใส ตั้งหน้าตั้งตารอครูเข้าสอน
ครูเดินเข้ามาพร้อมกับกระดาษและกล่องสี เด็กน้อยยิ้มแก้มปริ... วันนี้อย่างไรก็ได้ลงสี
'หนูจะวาดนก' 'หนูจะวาดต้นไม้' 'ผมจะวาดเครื่องบิน'
ครูเคาะกระดาน บั้ง บั้ง บั้ง! “เด็ก ๆ วาดรูปนี้ตามครู”
.....เด็กน้อยหลุดออกมาจากโลกแห่งจินตนาการ.....

...วันต่อมา....เด็ก ๆ นั่งตาแป๋วรอครู ครูเดินเข้ามาพร้อมกับดินน้ำมันก้อนโต
เด็ก ๆ ร้อง โอ้ ไฮ....! วันนี้จะได้ปั้น ๆ ๆ ๆ
'หนูจะปั้นชมพู' 'หนูจะปั้นขาว' 'ผมจะปั้นแบทแมน'
ครูเคาะกระดาน บั้ง บั้ง บั้ง! “เด็ก ๆ ปั้นรูปนี้ตามครู”
.....เด็กน้อยหลุดออกมาจากโลกแห่งจินตนาการ.....

....ปีต่อมา....เด็กน้อยขึ้นชั้น ป. 1 ครูคนใหม่แจกกระดาษกับกล่องสี
“นักเรียนคะ วาดสิ่งที่หนู ๆ อยากรวได้ตามใจชอบเลยคะ”
เด็กน้อยนั่งนิ่ง ทำหน้าง ๆ
“คุณครูวาดเลยครับ....พวกเราพร้อมแล้วที่จะวาดตามครู”....
.....ครูคนใหม่หลุดออกมาจากโลกแห่งจินตนาการ.... !

-พร ร ณ ศิริ

² <http://www.sonor2003.com/seminar/question.asp?QID=560>

³ (<http://www.pantip.com/cafe/writer/topic/W2305264/W2305264.html>)

หมายเหตุ

- (ก) ขอขอบคุณหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ที่จัดการสัมมนาครั้งนี้ครับ
- (ข) ความคิดเห็นที่เขียนไปอาจจะไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการมากนัก ผมเลยอยากเน้นอีกครั้งว่าผมเขียนในฐานะนักเรียนคนหนึ่งที่ยากให้อ. ทุกท่านหันมามองที่ตัวผู้เรียนครับ